Historical Jewish Press (JPress) of the NLI & TAU

אַן אַמעריקאַנער שטעטעל וואו דער בוטשער איז אַ „קצב" און אַ שטעטעל וואָס ציטערט פאַר פרעמדע אידען

פון אונזער רייזענדען קאָרעספאָנדענט ס. לעווינסאָן

„הוסיק פאָללס"

— שוין געהערט אזא נאָמען?

— איך נאָך קיין מאָל ניט. און ביז איך בין דארט ניט געווען, האָב איך פון דער דאָזיגער „מדינה" קיינמאָל ניט געהערט. איבערהויפּט דער נאָמען — הוסיק — איז מיר געווען שווער און פרעמד.

ליגט דאָס שטעדטעל אויפ'ן סאַמע גרעניץ צווישען דעם סטייט ניו יאָרק און סטייט ווערמאָנט, און ס'פאַרמאָגט ארום צוועלף אידישע פאַמיליעס, צווישען א באַפעלקערונג פון עטוואָס מעהר ווי פינף טויזענט.

די שטעדטעלע האָט א וואַזשנעם וואַסער־פאָל, און דערפאַר, פאַרשטעהט זיך, האָט זי דעם נאָמען „פאָללס". אָבער פאַרוואָס מען רופט איהר „הוסיק" — האָב איך אין ערגעץ ניט געקענט דערגעהן.

האָב איך זיך קודם כל זיך פאַרזאָרגט מיט א האָטעל, און דערנאָך בין איך ארויס זוכען משפחה...

ארומדרעהענדיג זיך א שטיקעל צייט אינ'ם ביזנעס סענטער, וואָס איז גרויס ווי א מינוט, האָב איך אין ערגעץ ניט באַגעגענט קיין אידישע נעמען. בין איך אריין אין א רעסטאָראַן און זיך געהייסען געבען עפּעס עסען. רעכענט מיר די קריסטליכע וויי‌טערקע אויס אַלע איהר מאכלים: בייקאָן מיט עגס; העם מיט עגס; קאָונטרי סאָסעדזשעס און עגס; אָיסטערס מיט בעיקען; העם און אָיסטערס, און אַזוי רעכענט זי אויס מאכל נאָך מאכל, געריכט נאָך געריכט, און איך פיהל אַז איך שטאַרב אונטער איהרע הענט. זאָג איך:

— וואָס נאָך האָסטו?

— „פּיג־פּיט" — ענטפערט זי האָבען מיר. דאָס הייסט, חזיר'שע פיסלעך?

— בין איך געוואָרען א טויטער.

— ס'איז זעהר גוט — לאָזט זי מיר וויסען. נו, זעה איך דאָך, אַז איך בין א פאַרלאָרענער, אַז וואָס ווייטער געהט אַלץ ערגער און ערגער, זאָג איך:

— טאָ זאָל שוין זיין עגס. פרעגט זי,

— מיט העם אָדער מיט בעיקען?

— מיט גאָר ניט! בלויז עגס וויל איך — זאָג איך איהר. און אַז איך בין פאַרטיג געוואָרען מיט מיין מאָלצייט, האָב איך זיך צורעדט מיט'ן באַלעבאָס. דאָס ערשטע וואָס איך האָב געוואָלט פון איהם אויסגעפינען איז, פאַרוואָס מען רופט זיין שטעדטעל „הוסיק פאָלס"?

— האָסט געזעהן דעם וואַסער־פאָלל? — פרעגט ער.

— יאָ, געזעהן.

— נו, מאַכט ער ווייטער — איז אזוי ווי די שטעדטעל הייסט „הוסיק", און ס'האָט א וואַסער־פאָלל, רופט מען עס דערפאַר „הוסיק פאָללס".

— יאָ — רעד איך שוין מיט א טאָן העכער. — אָבער פאַרוואָס רופט מען דאָס שטעדטעל „הוסיק"!

— „הוסיק„ — פרעגט ער מיר איבער — „הוסיק"? און איך זעה ווי דער גוי וואונדערט זיך, וואָס איך שטעל איהם אזא נאַרישע פראַגע. ביי איהם איז דאָס א גאַנץ געוועהנליכע זאַך — הוסיק פאָללס, וואָרים וואָס איז ער שולדיג וואָס מיר, דעם פרעמדען קומט אויס דער נאָמען „הוסיק" שווער און פּריקרע?... זעה איך דאָך, אַז איך וועל מיט איהם גאָרניט מאַכען, פאַרקירעווע איך דעם געשפּרעך אויף מיינע אידישע אינטערעסען.

— זאָג מיר — זאָג איך צו איהם — וואוינען דאָ עפּעס אידען אין דיין שטעדטעל?

— שור — רופט ער אויס. שור וואוינען דאָ אידען!

— קענסטו מיר אָנרופען עפּעס א נאָמען פון א אידען?

— יעס, סער, — אפילו אַלע נעמען קען איך דיר אָנרופען! און ער קוקט אויף מיר און שמייכעלט. דערנאָך רופט ער זיך אָפּ:

— ווייסטו, אַז די פיינסטע מענשען אין שטעדטעל זיינען די אידען? אָרענטליך ביז גאָר! — הלואי וואָלטען א ו נ ז ע ר ע געווען אזוי פיין, ווי די אידען זיינען דאָ. און ער גיט מיר אָן אייניגע אידישע נעמען, זאָגט מיר וואו זייערע סטאָרס זיינען. איך באַדאַנק איהם זעהר פאַר זיין גוטער מיינונג איבער מיינע ברידער, און איך לאָז מיך אוועק אויף די אָנגעגעבענע אַדרעסען. ס'האָט ניט לאַנג גענומען און איך געפין זיך שוין צווישען אידען.

אָבער וואָס קומט ארויס? ווידער א שטעדטעל אָהן א שוחט און אָהן אַלעמען... און וויבאַלד „אָהן א שוחט און אָהן אַלעמען", בין איך טאַקע אויף צרות... זיינען נישטאָ קיין פּאַרטייען. האַלט מען ניט קיין מיטינגס, לייענט מען ניט די תורה, איז ניטאָ קיין עליות. איז גאָרנישט נישטאָ... בונדעסטוועגען לאָז איך ניט אָפּ. איך גרונטעווע. וואָרים איך זעה פאַר זיך היימישע, פּשוט'ע אידען, אָרטאָדאָקסען. איז דאָס אַליין שוין פאַר מיר א וואונדער, ווי אזוי אַזעלכע אידען קענען אויסקומען אָהן א סימן פון „כלי קודש".

געפין איך טאַקע אויס, אַז עס איז שוין אַלעם „דאָ געוועזען", ווי דער טייטש זאָגט: אַז מען האָט געהאַט שוין א שוחט מיט אַלעם מיט אַנאַנדער, אָבער די קהלה צעפאַלט זיך. ווערט אַלעמאָל קלענער און עס הויבען זיך ניט די הענט מעהר צו קיין זאַך, ניטאָ מעהר קיין כחות פאַר קהלה־טעטיגקייטען...

בלויז איין סימן פון אידישקייט איז נאָך דאָרטען יאָ פאַראַן, דאָס איז דער קצב. איך זאָג אומישנע „קצב" און ניט „בוטשער", ווייל ער פיהרט זיין געשעפט אויף דעם אַלטען היימישען שטייגער, גאָרניט ווי אין אַמעריקע. און א חוץ דעם, דערצעהלט ער מיר מיט שטאָלץ, שטאַמט ער פון צענדליגער דורות לויטער קצבים און ווייסט, און איז קלאָר, וואָס ביי דער בהמה אין איינגעווייד טהוט זיך, און ווען עס קומט צו עפּעס וואָס איז ניט גלאַט, שאָקעלט ער אויס אַלע אַמעריקאַנער שוחטים פון אַרבעל... ער, זאָגט ער מיר, דאַרף נאָר בלויז אריינשטעקען די האַנט אינעווייניג, ווייסט ער שוין צי כשר, צי טריף. איז טאַקע ניט קיין וואונדער, וואָס ער האָט מיט'ן פריהערדיגען שוחט, וואָס הוסיק פאָלס האָט אַמאָל געהאַט, גאָרניט גוט געלעבט. אָט זיינען דעם קצב'ס אייגענע ווערטער: „האָט דער שוחט איהר געמאַכט טריפה, נעם איך און ווייז איהם אַז ס'איז כשר, נעמט ער ווידער און מאַכט כשר, ווייז איך איהם דוקא, אַז ס'איז טריפה".

זיינען, פאַרשטעהט זיך, מחלוקות געווען, און אויך עטליכע מאָל האָט מען א רב אַראָפּגעבראַכט. אָבער דער רב האָט כסדר געהאַלטען מיט'ן שוחט, באַקלאָגט זיך פאַר מיר ווייטער דער אַלטער קצב, ניטאָ אין אַמעריקע קיין פיינע רבנים! שטופּ אונטער און פאַרטיג!

אָט אזוי האָט דער קצב אויסגעגאָסען פאַר מיר זיין ביטער האַרץ.

פאַראַן אויך אין שטעדטעל א ראַדיקאַל געשטימטער יונגערמאַן, לעזט דעם „פאָרווערטס", פאַרשטעהט זיך, און שטעהט אין א שעהן געשעפט, וואו זיינער א ברודער האָט איהם אריינגעשטעלט מיט דעם געדאַנק און האָפענונג, „אפשר וועט פון איהם עפּעס ווערען"!

וואָרים געווען איז מען אין ניו יאָרק אַן אַרבייטער, א בוך־בינדער. און מען האָט באַלאַנגט צו דער יוניאָן, און מען איז געווען טהעטיג. אָבער דאָס אַליין איז נאָך געווען ווייניג, די נשמה האָט געלעכצט נאָך מעהר טהעטיגקייטען, איז מען אויך געווען א סאָציאַליסט, א טוער, א באַוועגער. האָט דאָך דער ברודער, וואָס איז שוין לאַנג געווען אין דער קאַנטרי א ביזנעסמאַן, איינגעזעהן, אַז דאָס איז דאָך קיין תכלית ניט, אַז מען קען זיך פון די אַלע אַזעלכע טהעטיגקייטען העכסטענס דערשלאָגען צו קאָנסאָמפּשאָן, האָט ער איהם אַראָפּגעבראַכט אין הוסיק פאָלס און איהם איבערגעגעבען דאָס געשעפט, און געזאָגט: „נאַ, פיהר, ברודער און זאָל דיר גאָט העלפען!"

— נו — פרעג איך — איז דער ברודער צופרידען מיט אייך? וואָס זאָגט ער?

— ער זאָגט שוין ניבאַך גאָרניט — שאָקעלט טרויעריג מיין קרעמער מיט'ן קאָפּ — דער ברודער איז ניט לאַנג געשטאָרבען.

— זייט איהר דאָ איצט גאַנץ אַליין?

— רעד איך ווייטער — איז ווי זשע איז עס? העלפט עפּעס גאָט?

— אָט אזוי ווי איהר זעהט — שמייכעלט מיין געוועזענער בוכבינדער. — מ'מאַכט א לעבען, פאַרשטעהט זיך. נאָך דאָס זאָל ניט זיין? — פרעגט ער ביי מיר — נאָר גאָרניט — לעגט ער צו — מ'קען זיך דאָ ניט איינהיטען, מען גנב'עט! און פיעלע מאָל זעהט ווי מען גנב'עט, נאָר גאָרניט. ס'איז דאָך א קליין שטעדטעל, געהן האָבען צו טהאָן?

און איך באַמערק נאָך דער גרינגקייט פון זיין שמייכעל, אַז ער נעמט זיך גאָרניט צום האַרצען אזוי שטאַרק וואָס מען גנב'עט.

דערפאַר אָבער רעדט ער מיט גרויס אינטערעס וועגען דער טויטקייט וואָס הערשט דאָ אין דער קליינער אידישער קהלה.

— געווען דאָ — דערצעהלט ער — צוויי שוהלען, מיט א שוחט און מען האָט זיך ארומגעקריגט און ווען איך בין אַהער אָנגעקומען האָבען ביידע צדדים מיך געשלעפּט צו זיך, צו זיך אין די שוהלען. און דאָ איז מען גאָר א פרייַדענקער!... פונדעסטוועגען — שמייכעלט ער — איז מען געגאַנגען. געגאַנגען צו די, צו יענע. געוואָלט שלום מאַכען צווישען זיי, אָבער ס'איז געווען אונמעגליך. ביז עס איז אַלעם פאַנאַנדערגעפאַלען און איצט איז מעהר גאָרניטאָ.

אין דעם זעלבען אָווענט האָב איך פאַרבראַכט ביי מיין געוועזענעם איינבינדער אין הויז. און דאָרטען האָב איך עס טאַקע דעם באַריהמטען קצב געטראָפען. און אויך א לאַנגען, יונגען, אידישען 15 יאָהריגען בחור, א גראָסערימאַנ'ס א זוהן. וועלכער האַלט פאַרפּאַקט די גאַנצע אידישע קהלה אין זיין תפילין זעקעל. וואָרים, אַז ער וויל ניט, איז קיין מנין ניטאָ. קען קיין יאָהרצייט ניט זיין. און ו ו י ל ע ן וויל ער ניט זעהר אָפט... און אַז ער ו ו י ל שוין אַמאָל, איז מען אויך מיט איהם ניט זיכער, אַז ער וועט אויסהאַלטען ביז'ן סוף. וואָרים קוים דערזעהט ער דורכ'ן פענסטער פון מנין א באָל־נעים, לאָזט ער איבער האַק און פּאַק און לויפט ארויס שפּילען באָל, בלייבט מען אין מיטען דאַווענען אָהן א מנין...

רוף איך איהם צו, דעם לאַנגען, דראָנגעוואַטען בחור און זאָג צו איהם:

— וואָס האָסטו צו די אידען! פאַרוואָס לאָזסטו זיי א קאָפּ ניט אויפהויבען!

— ביקאָז! — מאַכט ער — ביקאָז ווען איך געווען א קליינער באָי, ניט געלעגט קיין תפילין יו נאָו, זיי מיך ארויסגעוואָרפען פון שוהל! יו סי? — רופט ער אויס מיט נצחון, ווי איינער זאָגט — איצט בין איך זיך אָן זיי נוקם.

איך האָב דערנאָך באַזוכט נאָך אייניגע אידען; געהערט דיהרטען וועגען משולחים, וועגען אידען וואָס קומען זאַמלען נדבות. ווייזט זיך ארויס, אַז די הוסיק פאָלס'ער אידען זיינען גאָרניט אזוי גוואַלדיג באַגייסטערט פאַר די דאָזיגע אַנשיקענישען, שוין ניט אזוי צוליעב די עטליכע סענט, וואָס מען דאַרף געבען, נאָר דאָס עסען און געבען זיי א געלעגער.

— איהר קענט קיינמאָל ניט וויסען — זאָגט צו מיר א איד — וועמען איהר לאָזט אריין. ס'איז דאָך עפּעס אַמעריקע.

איך דערוויס זיך דאָרטען ווייטער, אַז עס איז נאָך ביי זיי פאַראַן איינער א באַלעבאָס, וואָס קלעמט נאָך אַלץ, אַז ער איז דער פּרעזידענט פון דער קהלה, כאָטש מען האָט שוין אַכט יאָהר קיין מיטינג ניט אָפּגעהאַלטען און דער שליסעל פון שוהל ליגט נאָך אַלץ ביי איהם און אַז ער וויל ניט. עפענט ער ניט. און ניט „וועלען" וויל ער ניט מעהר ווי ער וויל...

אָט אזוי איז א קליינע עדה אידען אין גלות. אין גלות ביים לאַנגען, דראָנגעוואַטען בחור און אין גלות ביי א פּרעזידענט, וואָס האַלט שוין אַכט יאָהר א שליסעל און וויל ניט אַוועקגעבען...

ווען איך בין שפּעט אין אָווענט געגאַנגען צו מיין האָטעל, איז שוין דאָס גאַנצע שטעדטעלע געווען פאַרזונקען אין טיפען שלאָף. דורך דער שטילקייט האָט זיך געטראָגען א הילכיגע פּליאַסקעריי פונ'ם נאָהענטען וואַסער־פאָל. עס האָט געקנאַקט, ווי מיט מיליאָנען צונגען און א טויבער גערויש, ווי פון אונטער דער ערד ארויס, האָט זיך אין דער נאַכט געטראָגען.

און עס האָט זיך אויסגעדוכט ווי די שטילקייט איז אומישנע שטיל געוואָרען און די נאַכט האָט אומישנע איהר אָטעם פאַרהאַלטען און דאָס שטעדטעלע האָט זיך אין שטילער באַגייסטערונג אויף די שפּיץ־פינגער געשטעלט. און דער הימעל

(שלוס אויף בינטעל בריעף פּיידזש)